

Sygn. akt IV CK 579/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lutego 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Marek Sychowicz

w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko - Własnościowej w G.
przeciwko H. G. i E. G.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 lutego 2005 r.,

kasacji pozwanych od wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 21 kwietnia 2004 r., sygn.
akt I Ca (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi
Okręgowemu w S., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Zaskarżony wyrok został oparty na następujących ustaleniach faktycznych
i ocenie prawnej:

Pozwani uzyskali przydział spółdzielczego prawa do lokalu w powodowej spółdzielni mieszkaniowej. W bliżej nieustalonym terminie Spółdzielnia zaciągnęła kredyt na budowę (w uzasadnieniu wskazano omyłkowo, że nastąpiło to w czerwcu 2000 r.) i przedstawiła odsetki do wykupienia przez Skarb Państwa, mimo braku wniosków członków spółdzielni oraz informacji o ich dochodach. Po wykryciu tych nieprawidłowości przez organy kontrolne, spółdzielnia „została obciążona należnością z tytułu bezpodstawnie wykupionych odsetek” i w celu jej spłacenia zawarła z Bankiem ugodę regulującą warunki i sposób spłaty. Następnie uchwałą Nadzwyczajnego Zebrania Przedstawicieli Członków powodowej Spółdzielni polecono zarządowi podzielić („rozksięgować”) jej zadłużenie wobec banku na członków spółdzielni, którzy nie przedstawili wymaganych dokumentów i nie spełnili warunków do wykupu odsetek. Uchwała była zaskarżona do sądu i została uznana za zgodna z prawem.

Kwota uwzględnionego roszczenia składa się z 11 887,48 zł „kredytu bankowego z ugody z bankiem (...)” oraz 5 120 zł „odsetek od ugody bankowej od kredytu”. Rozstrzygając zarzut przedawnienia, Sąd drugiej instancji stwierdził, że dochodzona pozwem należność nie należy do świadczeń okresowych.

W kasacji od tego wyroku pozwani przytoczyli obydwie podstawy. W ramach pierwszej (art. 393¹ pkt 1 k.p.c.) wskazali przepisy art. 118 k.c. i art. 482 § 1 k.c. oraz art. 7 ust. 1 i 2 w związku z art. 2 pkt 1 i art. 4 ust. 4 i 5 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzielaniu premii gwarancyjnych oraz refundacji bankom wypłaconych premii gwarancyjnych (jedn. tekst Dz.U. 2003 r., nr 119, poz.1115) - dalej zwaną ustawą o pomocy. Drugą podstawę kasacji wypełnia według skarżącego, naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 227 w zw. z art. 232, 252 i 233 § 1 k.p.c. polegające na nieuznaniu dokumentu urzędowego, którym jest pismo powoda stwierdzające, że nie posiada dokumentów źródłowych za lata 1992 – 1996. Skarżący wnosili o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa, a powodowa Spółdzielnia żądała oddalenia kasacji i zasądzenia na jej rzecz kosztów procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Druga podstawa kasacji opiera się na nieuzasadnionym założeniu, iż oświadczenie powodowej Spółdzielni (dokładnie w kasacji określone) jest dokumentem urzędowym. Skarżący nie uwzględnili definicji dokumentu urzędowego zawartej w art. 244 § 1 i 2 k.p.c. W § 2 wymieniono wprawdzie organizacje spółdzielcze ale z zastrzeżeniem, że dokumenty przez nie wystawione mają moc urzędową jeśli dotyczą

spraw, w zakresie poruczonych im przez ustawę z dziedziny administracji państwowej. Skarżący nie uzasadnili swego zapatrywania o wykonywaniu przez spółdzielnię zadań z dziedziny administracji państwowej. Prowadzenie przez nią analitycznej ewidencji zadłużenia z tytułu kredytu w części przypadającej na lokale zajmowane przez członków było wymogiem (art. 4 ust. 4 i 5 ustawy o pomocy), związanym z gospodarczą funkcją państwa rozliczającego się z bankiem, wykonywaną nie przy pomocy środków z zakresu administracji (władczych) lecz przez czynności cywilnoprawne.

W ramach pierwszej podstawy należy wyodrębnić trzy grupy zarzutów;

1. Naruszenie art. 482 § 1 k.c. Zakaz anatocyzmu dotyczy umawiania się z góry o naliczanie i żądanie odsetek od zaległych odsetek. Od tego zakazu art. 482 § 1 k.c. przewiduje dwa wyjątki: jeżeli wierzyciel wystąpi z powództwem o zaległe odsetki oraz jeśli po powstaniu zaległości umówi się z dłużnikiem o kapitalizację odsetek.

Istotne jest jednak, że w § 2. ustawodawca odstąpił od zakazu anatocyzmu przy długoterminowych umowach pożyczki, przez co należy rozumieć także umowy kredytu. Ponadto zakaz anatocyzmu doznaje wyjątku ze względu na umowę stron zawartą po powstaniu zaległości. Ze skąpych wywodów uzasadnienia wynika wyraźnie, że między bankiem a spółdzielnią została zawarta ugoda, w której postanowiono o naliczaniu odsetek nie za opóźnienie – jak stanowi art. 482 § 1 k.c. lecz odsetek zwykłych, stanowiących wynagrodzenie banku za rozłożenie wymagalnej wierzytelności na 144 miesięczne raty. Sytuacja taka nie jest objęta hipotezą art. 482 § 1 k.c. Przepis nie został również naruszony przez zasądzenie odsetek od kwoty 11887,48 zł (będącej sumą zaległych odsetek od kredytu), skoro zostały zasądzone od chwili wytoczenia powództwa.

2. Zarzut naruszenia przepisów ustawy o pomocy służył wykazaniu okresowego charakteru roszczenia i należytego spełniania przez pozwanych obowiązków wynikających z uzyskania przydziału lokalu, o czym będzie mowa w dalszej części.

3. Na podstawie lakonicznego uzasadnienia zaskarżonego wyroku oraz uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji (przyjmując nawet, że ustalenia te Sąd Okręgowy przyjął jako własne) nie można odtworzyć podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Nie budzi wątpliwości, że należności z tytułu odsetek od kredytu należały do świadczeń obciążających członka spółdzielni w myśl art. 208 § 1 prawa spółdzielczego, a od chwili wejścia w życie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych obciążały członków i osoby z nimi zamieszkałe stosownie do postanowień statutów (art. 4 ust. 1 i 5 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych).

4. Można przypuszczać, że pozwani opóźnili się ze spłatą odsetek od części kredytu przypadającego na przyznany im lokal, gdyż przekonani o przysługującej im pomocy państwa płacili w pewnym okresie kwoty niższe od należnych wg. umowy kredytu. W uzasadnieniu wyroku brak jednak dat wymagalności poszczególnych rat odsetek i dat zapłaty oraz sposobu ich zachowania przez wierzycielkę. Przewijające się twierdzenia o tym, że zaległości objęte ugodą sięgały wstecz do roku 1992 oraz bezsporna data wytoczenia powództwa (1 sierpnia 2003 r.) dopuszczają - hipotetycznie - możliwość upływu terminu przedawnienia i nie pozwalają stwierdzić bezzasadności kasacji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego po wahaniach przyjęto, że określenia terminu przedawnienia roszczenia o odsetki należy poszukiwać w tej części art. 118 k.c., która odnosi się do roszczeń o świadczenia okresowe (uchwała Sąd Najwyższy z 9 listopada 1994 r., III CZP 141/94, M Prawn. 1995/3/83) - jednolicie dla odsetek umownych i za opóźnienie.

5. Nie można również odmówić zasadności kasacji, w części dotyczącej kwoty 5150 zł (według ustaleń sądu pierwszej instancji) lub kwoty 5120 zł (w zaskarżonym wyroku) – o ile podważa zasadę odpowiedzialności. Wymieniona kwota stanowi sumę odsetek, do których uiszczenia zobowiązała się powódka w ugodzie chcąc uniknąć niepewności stanu prawnego w stosunku kredytowym z bankiem lub dla korzystniejszych warunków usunięcia skutków nienależytego wykonania przez nią zobowiązania. Nie mieściło się ono w katalogu kosztów obciążających członków spółdzielni ustanowionym w art. 208 § 1 pr. spółdz. i obciążenie nimi pozwanych wymagało umocowania w statucie. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku brak jednak ustaleń, że statut przewidywał tego rodzaju świadczenie.

6. Sąd powołał się na podjęcie przez powódkę uchwały z 12 kwietnia 1996 r. nie zwracając jednak uwagi na jej treść przytoczoną w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji, którego ustaleń nie podważył. Wymienioną uchwałą zalecono zarządowi spółdzielni „rozksięgować jej członkom” kwotę odsetek bezpodstawnie wykupionych przez budżet, a więc dokonać zapisów potwierdzających bezsporny obowiązek (art. 208 § 1 pr. spółdz.) uczestniczenia w kosztach budowy obejmujących m. in spłatę kredytu zarówno w części dotyczącej kapitału oraz odsetek od niego. W kosztach tych rozliczonych po zakończeniu zadania inwestycyjnego nie mieszczą się odsetki wynikające z ugody między spółdzielnią a bankiem, kończącej spór co do odrębnego zdarzenia prawnego, tj. korzystania przez spółdzielnię z pomocy państwa w spłacaniu odsetek.

Sąd orzekający poprzestał na stwierdzeniu, że „spółdzielnia a co za tym idzie jej członkowie zostali obciążeni spłatą wykupionych bezpodstawnie odsetek”. Stwierdzenie to nie jest ścisłe, skoro uwzględnione roszczenie obejmuje dodatkową kwotę wykraczającą poza zakres wykupionych odsetek. Poza tym w innym miejscu sąd stwierdził, że to „powódka przedstawiła odsetki do wykupu” oraz że bank był pośrednikiem. Wobec tego należało wyjaśnić, w jakim stopniu pozwani uczestniczyli w procedurze wykupywania odsetek przez państwo. Nieustalenie okresu, w którym powstały zaległości pozwala jedynie na ogólne wskazanie, że w latach 1992 – 1996 tryb postępowania oprócz ustawy o pomocy, regulowały następujące rozporządzenia Rady Ministrów:

1. rozporządzenie Rady Ministrów z 25 marca 1991 r. w sprawie zasad i trybu wykupu należności banków z tytułu skapitalizowanych w 1991 r. odsetek od kredytów mieszkaniowych (Dz. U. z 1991 r. Nr 28, poz. 118; zm. w 1992 r. Dz.U. nr 97, poz.480).

2. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 1993 r. w sprawie udzielenia ze środków budżetowych na rok 1993 pomocy w spłacie kredytów zaciągniętych na cele budownictwa mieszkaniowego do dnia 31 grudnia 1989 r. (Dz. U. Nr 59, poz.267).

3. rozporządzenie Rady Ministrów z 16 maja 1994 r. (Dz. U. 1994 r. Nr 61, poz. 256 ze zm.),

4. rozporządzenia Rady Ministrów z 21 marca 1995 r. (Dz. U. 1995 r. Nr 31, poz. 159 ze zm.),

5. rozporządzenie Rady Ministrów z 27 lutego 1996 r. (Dz. U. 1996 r. Nr 27, poz. 119 ze zm.) regulujące wykup odsetek według formuł zróżnicowanych, wydane na podstawie art. 9 ustawy o pomocy.

Należy dodać, że rozporządzenia tzw. wykonawcze Rady Ministrów w sprawie zasad i trybu wykupienia należności banków z tytułu odsetek od kredytów mieszkaniowych oraz sposobu rozliczeń z tego tytułu, wydane na podstawie delegacji przewidzianej w kolejnych ustawach budżetowych nie mogły obowiązywać dłużej niż ustawy delegujące, chyba, że ich obowiązywanie zostało przedłużone w następnym akcie normatywnym (wyrok SN z 12 października 2000 r. IV CKN 120/00, niepubl.). Dodatkowo należy rozważyć, iż korzystanie z pomocy państwa w spłacaniu odsetek było uprawnieniem a nie obowiązkiem członków wobec czego możliwa była sytuacja spłacania odsetek w różnej wysokości, a oświadczenia woli członków mogły być składane w dowolnej formie, jeżeli ustawa nie wymagała formy szczególnej (wyrok S N z 13 grudnia 2001 r., IV CKN 557/00, niepubl.). Nie było przeszkód, aby członek

spółdzielni pod rządem kolejnego rozporządzenia w sprawie zasad i trybu wykupienia należności banków z tytułu odsetek od kredytów mieszkaniowych oraz sposobu rozliczeń z tego tytułu zrezygnował z pomocy państwa, powracając do sposobu spłaty określonego w umowie zawartej pod rządem rozporządzenia z 30.12.1988 r. (wyrok z 5 grudnia 2000 r., IV CKN 178/00, niepubl.).

Członkowie spółdzielni mieli uprawnienie do żądania objęcia ich pomocą a w takim wypadku również obowiązek dokumentowania swoich dochodów w okresach rozliczeniowych. Będąc ostatnim ogniwem wielopodmiotowego systemu przejściowego wykupywania przez państwo odsetek należnych bankom podlegali w razie zaniedbania tego obowiązku sankcji wyłączenia z systemu pomocy na najbliższy okres rozliczeniowy. Wyjąwszy przeto wypadki czynu niedozwolonego (np. posługiwania się fałszywymi dokumentami) zaniedbania zarządu spółdzielni w przedłożeniu należynej dokumentacji obciążały całą spółdzielnię, powodując jej straty - pokrywane w razie braku bilansowania się stosownie do art. 90 pr. spółdz.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie skonkretyzowano zarzutu przyczynienia się członków do zdarzenia powodującego powstanie zaległości w spłacaniu odsetek co oznacza niewłaściwe zastosowanie prawa materialnego.

Konieczność wyjaśnienia i przytoczenia podstawy faktycznej wyroku nie nakłada na sąd obowiązku poszukiwania dowodów, ponieważ obciąża on obie strony według reguł określonych w art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. w związku z art. 3 k.p.c. W sprawie skomplikowanej pod względem faktycznym i prawnym (zmiennie i niejednoznaczne regulacje prawne) dla zapewnienia należytego toku postępowania i uniknięcia przewlekłości, rola sądu może i powinna być aktywna w zakresie żądania od stron oświadczeń co do faktów istotnych ze względu na hipotezy norm prawa materialnego, które przyjmują za podstawę roszczeń lub zarzutów.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 3093¹³ 1 k.p.c.